

Belangrijk voor kind én leerkracht

Goede leerkracht-kind relaties

Met de meeste kinderen bouw je als leerkracht als vanzelfsprekend een goede relatie op. Maar met sommige kinderen gaat dit minder soepel: er zijn vooral negatieve interacties en weinig momenten van warmte. Leerkracht-Leerling Interactie Coaching kan je hierbij helpen. Dit is een interventie die tot doel heeft de leerkracht aan te zetten tot reflectie over verschillende aspecten van de leerkracht-kind relatie.

Rianne Bosman is promovenda bij het Research Institute of Child Development and Education van de Universiteit van Amsterdam. Zij onderzoekt onder andere de effectiviteit van Leerkracht-Leerling Interactie Coaching (LLInC) voor leerkrachten in het basisonderwijs

Martijn zit in groep 4 bij juf Anne. Vanaf het begin van het schooljaar laat Martijn storend gedrag zien: hij zoekt ruzie met andere kinderen, verstoort activiteiten door constant geluiden te maken en reageert dwars en opstandig wanneer juf Anne hem hierop aanspreekt. Hierdoor is er een negatief interactiepatroon ontstaan, waarin weinig ruimte is voor warmte en veiligheid. Juf Anne voelt zich geïrriteerd door de vele verstoringen van Martijn en geeft aan dat zij zich vooral machteloos voelt over de negatieve interacties. Martijn komt nauwelijks tot effectieve leertijd en juf Anne merkt dat zij haar geduld verliest. Ze zegt opgelucht te zijn als Martijn een keer afwezig is.

Gevolgen negatieve relatie

Een negatieve leerkracht-kind relatie kan invloed hebben op het functioneren en welbevinden van de leerkracht én het kind. Uit onderzoek blijkt

dat een negatieve leerkracht-kind relatie bij kinderen kan leiden tot lage motivatie en slechtere leerprestaties (Roorda, Koomen, Spilt, & Oort, 2011). Bovendien leidt het bij leerkrachten vaak tot stress. Het is dus belangrijk om manieren te ontwikkelen om de negatieve interactiepatronen te doorbreken en positieve interacties en gevoelens te stimuleren.

Gehechtheidstheorie

Eén van de bekendste theorieën over de ouder-kind relatie is de gehechtheidstheorie, waarvan de psycholoog John Bowlby de grondlegger is. Binnen deze theorie wordt verondersteld dat een kind een stabiele en veilige relatie met een ouder nodig heeft om zich goed te kunnen ontwikkelen. Hoewel de relatie tussen een leerkracht en een kind minder exclusief is (er zijn immers veel kinderen in de klas die de aandacht van de leerkracht vragen), zijn aspecten van de gehechtheidstheorie >>

Foto: s: Tom Van Limpt

Het is belangrijk om manieren te ontwikkelen om positieve interacties en gevoelens te stimuleren

Leerkrachten spelen een belangrijke rol in het bieden van emotionele veiligheid

ook van toepassing op leerkracht-kind relaties. Zo spelen leerkrachten een belangrijke rol in het bieden van emotionele veiligheid (Koomen & Hoeksma, 2003). En dat is belangrijk: als kinderen zich veilig voelen in de klas, zullen ze meer gaan exploreren waardoor nieuwe leerervaringen worden opgedaan. Daarnaast gebruiken kinderen de leerkracht als een bron van steun wanneer zij van streek zijn.

Hoe zorg je als leerkracht voor een veilige relatie met een kind? De mate waarin een leerkracht in staat is emotionele veiligheid te bieden, is afhankelijk van zijn of haar eigen overtuigingen en gevoelens over sociale relaties. Deze overtuigingen en gevoelens zijn opgeslagen in een 'intern werkmodel' dat ieder mens ontwikkelt op basis van zijn of haar ervaringen met sociale relaties (zoals de relatie met je ouders of je partner). Het interne werkmodel bevat opvattingen over jezelf en over hoe je eerdere sociale relaties bent aangegaan. Een leerkracht heeft ook een intern werkmodel dat gebaseerd is op eerdere ervaringen met specifieke kinderen. Dit interne werkmodel kan vervolgens toekomstige interacties met deze kinderen beïnvloeden.

Ongunstige leerkracht-kind relaties

Soms komt het voor dat leerkrachten vastlopen in de relatie met een kind. Er is bijvoorbeeld sprake van veel conflict, wantrouwen en onbegrip, en er zijn weinig momenten van open communicatie, warmte en plezier. In termen van gehechtheid zal het kind de leerkracht minder beschouwen als een veilige basis, terwijl de leerkracht op den duur negatieve emoties voor het kind ontwikkelt. Vooral wanneer een kind gedragsproblemen vertoont, neemt de kans op een ongunstige relatie met de leerkracht toe. Een negatieve relatie met de leerkracht kan vervolgens weer leiden tot een toename in gedragsproblemen van het kind. Dit kan dus leiden tot een negatieve spiraal waar de leerkracht en de leerling niet bij gebaat zijn (Stipek & Miles, 2008). Het is dus belangrijk dat dit negatieve interactiepatroon wordt doorbroken. De vraag is alleen: hoe doe je dat?

Leerkracht-Leerling Interactie Coaching

Als een leerkracht-kind relatie wordt gekenmerkt door veel conflict en weinig warmte, is het van belang dat een leerkracht wordt ondersteund in het verbeteren van deze relatie. De meeste trainingen focussen op hoe een leerkracht zijn handelen kan veranderen, maar zijn veel minder gericht op de onbewuste denkprocessen die voorafgaan aan het handelen. Leerkracht-Leerling Interactie Coaching beoogt juist deze onbewuste denkprocessen van leerkrachten aan te spreken. Het doel van deze interventie is het bevorderen van een open mindset bij leerkrachten: naast de negatieve gevoelens komt er zo meer ruimte voor positieve gevoelens. De leerkracht wordt uitgedaagd door een coach om te onderzoeken hoe emoties van invloed zijn op het eigen handelen en de houding naar het kind. Op deze manier zal de leerkracht zich meer openstellen voor nieuwe informatie over het functioneren van het kind. Hoe gaat dat in zijn werk? Een eerste stap is om het inzicht in de relatie met het kind te vergroten. Dat wordt gedaan door middel van een interview met een in Leerkracht-Leerling Interactie Coaching getrainde coach (bijvoorbeeld een orthopedagoog), waarin de verwachtingen, opvattingen en emoties ten opzichte van een kind uitgelicht worden. Bij de start van het interview word je als leerkracht gevraagd om drie woorden te noemen over de relatie met het kind. In het onderwijs wordt vaak gesproken in termen van het gedrag van het kind, maar door deze eerste vraag wordt de leerkracht direct gestimuleerd om te denken in termen van relatieaspecten. Het gesprek wordt op deze manier naar een hoger niveau getild door de focus op de relatie, zodat er meer aanleiding is tot zelfonderzoek. Daarna volgen vragen over recente, concrete gebeurtenissen die je hebt opgedaan in relatie met het kind, waarbij wordt doorgevraagd naar de emoties van de leerkracht én het kind. Op deze manier wordt geprobeerd het

reflectief functioneren aan te spreken. Dit houdt in dat je je als leerkracht meer gaat verplaatsen in de gedachten en gevoelens van het kind, om zodoende het gedrag te kunnen duiden en de behoeften van het kind vast te kunnen stellen. Aan de andere kant heeft het reflectief functioneren ook betrekking op jezelf als leerkracht; het gaat erom dat je je eigen emoties leert herkennen en begrijpen.

Een belangrijke vervolgstap binnen Leerkracht-Leerling Interactie Coaching is het reflectiegesprek met de coach. Tijdens dit gesprek wordt een relatieprofiel aan de leerkracht gegeven die is gebaseerd op het interview dat daarvoor plaatsvond (zie de casus 'Interventie juf Anne' hieronder). Dit relatieprofiel bestaat uit verschillende aspecten van het pedagogisch handelen en de gevoelens die een leerkracht ervaart in relatie met een kind. Leerkrachten worden vervolgens gestimuleerd om actief te onderzoeken hoe de relatie met een specifiek kind in elkaar zit en wat de mogelijkheden zijn om een spiraal van negatieve interacties te doorbreken. Door actief na te denken over de vaak onbewuste interactiepatronen worden leerkrachten geprikkeld om te bouwen aan een positieve leerkracht-leerling relatie. Een eerste onderzoek laat zien dat Leerkracht-Leerling Interactie Coaching zorgt voor een andere opvatting over de relatiekwaliteit (Spilt, Koomen, Thijs, & Van der Leij, 2012). Leerkrachten reageerden na Leerkracht-Leerling Interactie Coaching bovendien sensitiever op het gedrag van het kind en ze konden zich makkelijker aanpassen aan de unieke behoeften van het kind.

Interventie juf Anne

Al tijdens het interview van Leerkracht-Leerling Interactie Coaching krijgt juf Anne meer inzicht in haar relatie met Martijn. Ze geeft aan dat ze eigenlijk niet zoveel over hem weet: 'Ik weet eigenlijk bij de meeste kinderen wel wat hun hobby's zijn en wat ze leuk vinden, maar bij Martijn weet ik dit niet.' Tijdens het interview komen voornamelijk de negatieve interacties naar voren die zorgen voor gevoelens van hulpeloosheid en boosheid bij juf Anne. Het besef dat ze zo negatief over Martijn spreekt, maakt haar emotioneel: 'Dit is niet wat ik nastreef of ervaar in mijn contact met andere kinderen.' Het interview eindigt met de vraag wat juf Anne het leukst of meest bevredigend vindt aan het feit dat ze de leerkracht van Martijn is. Dit leidt tot een nieuw inzicht: juf Anne kan heel nauwkeurig de positieve eigenschappen van Martijn beschrijven. Ze geeft aan dat hij eigenlijk heel behulpzaam is en dat hij heel geduldig met medeleerlingen kan omgaan. Ze realiseert zich dat ze hier eigenlijk nog niet eerder bij heeft stilgestaan en neemt zich voor hier meer aandacht aan te besteden. In het reflectiegesprek wordt

duidelijk dat het teveel aan negatieve emoties en een tekort aan positiviteit ervoor zorgt dat juf Anne minder sensitief reageert op Martijn. Juf Anne realiseert zich dat ze niet kan begrijpen wat de reden van zijn opstandige gedrag is. Ze maakt samen met de coach een plan over hoe zij meer te weten kan komen over het gedrag van Martijn, hoe ze meer stil kan staan bij de positieve aspecten van de relatie en hoe ze vervolgens meer sensitief kan reageren op het gedrag van Martijn.

Veranderde blik

Wanneer je als leerkracht zelf aan de slag wilt gaan om meer inzicht in je relatie met een specifieke leerling te krijgen, kan het helpen om jezelf vragen te stellen, zoals: hoe beleeft dit kind mijn gedrag? Voelt dit kind zich veilig bij mij in de klas? Wanneer ervaar ik irritaties in relatie met dit kind en hoe beïnvloedt dit mijn gedrag naar deze leerling toe? Op deze manier worden onbewuste denkprocessen aangesproken die mogelijk kunnen zorgen voor een veranderde blik op de relatie met de leerling. 🌱

Met dank aan:
Helma Koomen, universitair hoofddocent en onderzoeker aan de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen en het Research Institute of Child Development and Education van de Universiteit van Amsterdam.

Leestips

- Spilt, J.L., Koomen, H.M. (beiden eerste auteur), & Thijs, J.T. (2014). Probleemgedrag en leraarstress: Het belang van een relationele benadering. *Pedagogische Studiën*, 91 (6), 366-382.
- Spilt, J.L., Koomen, H.M., Verschueren, K., & Buyse, E. (2016). Interacties tussen leerkrachten en individuele leerlingen. In K. Verschueren & H.M. Koomen (Eds.), *Handboek Diagnostiek in de leerlingbegeleiding* (pp. 215-299). Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Literatuur

- Koomen, H.M. & Hoeksma, J. B. (2003). Regulation of emotional security by children after entry to special and regular kindergarten classes. *Psychological Reports*, 93 (3), 1319-1334.
- Roorda, D.L., Koomen, H.M., Spilt, J.L., & Oort, F.J. (2011). The influence of affective teacher-student relationships on students' school engagement and achievement: A meta-analytic approach. *Review of educational research*, 81 (4), 493-529.
- Spilt, J.L., Koomen, H.M., Thijs, J.T., & Leij, A. van der (2012). Supporting teachers' relationships with disruptive children: The potential of relationship-focused reflection. *Attachment & Human Development*, 14 (3), 305-318.
- Stipek, D. & Miles, S. (2008). Effects of aggression on achievement: Does conflict with the teacher make it worse? *Child development*, 79 (6), 1721-1735.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem nu een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc via Schooltas

Kijk voor onze speciale congresactie met prentenboeken op: www.hjk-online.nl/spel-in-zicht

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot het digitaal archief

Samen voor €79,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691